

Lesions per picades o contacte amb animals del litoral marítim

María Lodeiro

Centre d'Informació del Medicament CIM)

MEDUSES

Les meduses són animals marins, habitualment d'alta mar, d'aspecte característic, que en determinades condicions, com l'època de l'any, la temperatura de l'aigua o les mareas, són arrossegades cap a les costes. La seva grandària pot oscil·lar entre pocs centímetres i més d'un metre. El seu aspecte lleuger i gairebé transparent els confereix un aspecte inofensiu, que no es correspon amb la realitat. Disposen de nematocists, una mena de càpsules farcides de verí i dotades d'un arpo a ressort; amb canvis de pressió (al contacte amb una superfície com pot ser la pell humana) o d'osmolaritat (si se les passa d'aigua salada a dolça), els nematocists s'obren i l'arpo es projecta, inoculant el verí.

Els accidents es produeixen amb més freqüència en contactar accidentalment amb elles durant un bany de mar, tot i que el contacte se sol produir amb meduses ja mortes o amb restes d'elles. Després d'un temporal, poden quedar encallades sobre la platja i produir simptomatologia en ser trepitjades o tocades amb les mans.

Tractament

- **Col·locau fred sobre la zona afectada durant 10-15 minuts.** Per a això, s'utilitzen bosses de gel ben tancades per evitar el contacte de la ferida amb l'aigua dolça. No s'ha de posar mai el gel directament sobre la pell. Si la picor no disminueix, es pot repetir aquesta operació en períodes de 10-15 minuts amb intervals de descans de 5 minuts.
- Si queden adherides a la pell restes de tentacles, s'han d'**extreure amb pinces o guants** i evitar el contacte amb les mans.
- **Rentau la ferida amb aigua de mar o salinitzada.**
- No utilitzeu mai aigua dolça sobre la zona afectada, ni gratar-se amb els dits ni amb qualsevol objecte punxant, ja que aquestes maniobres podrien provocar la descàrrega dels nematocides i empitjorar la simptomatologia.
- Per evitar la infecció de la ferida s'aconsella **aplicar sobre la pell un antisèptic** (per exemple, alcohol iodat), tres vegades cada dia durant les 48 hores següents. Es pot mantenir el tractament fins que cicatritzi la ferida.
- Es poden administrar **analgèsics** si el dolor és intens i aplicar **corticoides tòpics** per disminuir la inflamació.
- En el cas de tenir símptomes com nàusees, vòmits, marejos, rampa muscular, mal de cap o malestar general, s'ha d'anar a l'hospital més proper, i informar, si és possible, del tipus de medusa que ha fet la picada.
- Es recomana, a més, **identificar l'espècie de medusa** que ha ocasionat la picada i aplicar el tractament mèdic corresponent, que pot ser una solució saturada de sulfat de magnesi en una solució de clorur, en el cas de la medusa Pelagia noctiluca; una solució aquosa concentrada 1: 1 de bicarbonat sòdic, en la Chrysaora hysoscella; una solució saturada de sulfat magnèsic en una solució de clorur sòdic, a la Rhizostoma pulmo i la Cotylorhiza tuberculata, i una mica de vinagre, a la Physalia physalis. Tots aquests tipus de meduses són fàcilment identificables si el personal dels llocs de socors de la platja està qualificat i té els mitjans suficients.
- En el cas de picada de la **caravel·la portuguesa (Physalia sp) o ortiga de mar**, rentau amb aigua salada, en compte de no introduir sorra a la ferida. Protegiu si és possible l'àrea afectada. Mullau l'àrea amb una solució feta de meitat d'aigua i meitat de vinagre durant uns 30 minuts, la qual cosa ajuda a remoure els tentacles. Esbandiu l'àrea i després torneu a amarrar amb més vinagre diluït al 50% .Cal anar al metge, ja que la picada d'aquesta espècie pot produir un xoc anafilàctic.

- Per prevenir les possibles picades a les zones de platja, es poden utilitzar fotoprotectors amb efecte repel·lent enfront de les meduses.

ARANYES DE MAR

L'aranya de mar és un peix de cos allargat i comprimit lateralment, amb una boca gran i obliqua dotada d'afilats dents, i amb un opercle que tanca les seves ganyes i que mostra una espina. La primera aleta dorsal és curta i està composta d'espines connectades a glàndules secretores d'un líquid net i blavós que és molt verinós. La majoria d'aquestes espècies mesuren entre 15 i 45 cm.

La picada causa dolor local instantani, molt intens i que es va incrementant durant els següents 60 min. El dolor arriba a irradiar tota l'extremitat i pot acompanyar de manifestacions vegetatives (nàusees, vòmits, boca seca, sensació de mareig) i elevació tèrmica.

El verí és una barreja de proteïnes amb capacitat antigènica, mucopolisacàrids i enzims (fosfatases, lipases, proteases) que produeix una intensa irritació local que pot arribar a provocar necrosi. Els casos mortals són excepcionals, però se n'ha descrit algun també a Espanya.

Tractament

- L'aranya de mar és un crustaci que viu enterrat a la sorra del mar. Resulta de difícil observació directa, pel que habitualment es trepitgen en caminar sobre la sorra del fons en aigües no profundes. La zona en contacte amb l'aleta dorsal sol ser la planta del peu, que de forma immediata s'inflama i es torna intensament dolorosa. En casos excepcionals pot desenvolupar-se una necrosi cutània i sobreinfecció bacteriana. El verí de l'aranya de mar és termolàbil (sensible a la calor), pel que resulta recomanable submergir la zona afectada en aigua molt calenta, a uns 45° durant uns 60 minuts. Pot ser necessària la prescripció d'antihistamítics, analgèsics o antibiòtics segons el cas.
- La ferida s'ha de netejar i desinfectar, i cal assegurar-se que no han quedat restes fracturades de l'espina.

ESCORPÈNIDS

Els escorpènids són una família de peixos integrada per més de 70 gèneres. Tenen generalment un cos oblong i un cap voluminós i parcialment cuirassat, i es distribueixen àmpliament en aigües tropicals, temperades i fredes de tot el món. Són peixos de caràcter solitari i sedentari, que solen viure en fons rocosos, amb una coloració tigrada, però de predomini vermellós, que els fa passar desapercebuts quan descansen immòbils, i que poden arribar a mesurar de 10 a 40 cm.

La majoria d'espècies posseeixen glàndules verinoses connectades als radis espinosos de les aletes. Les toxines són termolàbils, pel que aquestes són destruïdes a temperatures de 50-60°C

Tractament

- Igual que ocorre amb l'aranya de mar, el millor remei contra les picades dels escorpènids consisteix a submergir la zona afectada en aigua molt calenta (45°C).
- El dolor és tan intens que pot necessitar anestèsia local i/o analgèsics opiacis. La ferida s'ha de netejar i desinfectar, i assegurar-se que no han quedat restes fracturades de l'espina. No s'aplicaran torniquets ni antibioteràpia profilàctica, encara que s'ha de controlar l'evolució de la ferida en els dies següents per la possible sobreinfecció bacteriana. Cal aprofitar per revisar l'estat d'immunitat antitetànica.

RAJADES

Els raids, o ratlles, són una família de peixos cartilaginosos, de cos aplanat i aspecte romboide, amb un diàmetre màxim que pot arribar fins a 1-2 m, i dotats d'una aleta cabal molt allargada i espinosa, en forma de fuet, a l'extrem hi ha un agulló de punta aguda i vores en dent de serra; al llarg de tota l'estructura cartilaginosa, s'obren unes esquerdes que allotgen el teixit glandular i les bosses de verí, que serà abocat a la ferida coincidint amb la fuetada. El verí és d'una naturalesa proteica no ben identificada, però se sap que és termolàbil.

Les rajades prefereixen les aigües poc profundes i s'amaguen entre la sorra i el fang.

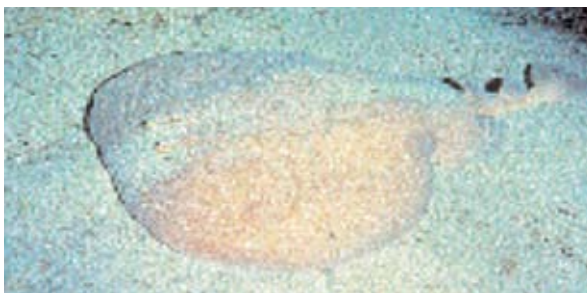
Les picades de rajades produeixen una punció dolorosa, que augmenta durant els primers 30-60 minuts, i poden durar fins a dos dies. Alguns símptomes d'una picada de rajades són les suors, quedar pàl·lid, nàusees i vòmits, diarrea o alteracions en el ritme cardíac.

Tractament

- El tractament més efectiu seria posar una anestèsia per poder netejar la ferida i retirar el verí per després començar un **tractament d'analgèsics i antibiòtics** perquè no s'infecti la ferida.
- Ens hem d'assegurar que no han quedat restes fracturades de l'espina. No s'aplicaran torniquets ni antibioteràpia profilàctica, i s'ha de controlar en els dies següents la possible sobreinfecció bacteriana. També s'ha de revisar l'estat d'immunitat antitetànica.

TORPEDES

Els torpedes són una família de peixos semblants a les ratlles, que mesuren de 30 a 60 cm i que es caracteritzen perquè sobre el dors hi ha un parell d'òrgans que produeixen descàrregues elèctriques per contacte. La tensió elèctrica pot variar d'45-210 volts.

Tractament

- El contacte amb aquests peixos no arriba a produir ferides ni reaccions urticariformes. Els pacients només solen precisar psicoteràpia que els alleugi de la sensació experimentada.

ERIÇÓ DE MAR

Els eriçons són animals marins invertebrats, de forma esfèrica i d'uns 5-10 cm de diàmetre, que provoquen accidents en trepitjar-los passejant per platges rocoses, o en agafar-los amb les mans. En els eriçons cal distingir-hi dues formacions superficials: les espines, que són els elements més característics, i els pedicilis que són uns petits òrgans fixats a la closca, entre les espines, i que poden posseir una glàndula verinosa.

A la Mediterrània es coneixen 11 espècies diferents d'eriçons.

Les ferides punxants produïdes pels eriçons són molt doloroses, amb la particularitat que les pues o espines solen trencar-se i quedar fragmentades a l'interior dels teixits, on es comportaran com un cos estrany i pot donar lloc a la formació de granulomes, quists i abscessos.

Tractament

- Si ha trepitjat un eriçó a la platja, haurà de desinfectar bé la zona. Ha de netejar-se amb aigua i sabó i aplicar-hi algun antisèptic tòpic com la clorhexidina o la povidona iodada. Si han quedat pues, és recomanable la seva extracció amb unes pinces fines. Si hi ha infecció de la ferida, hauria de consultar un metge perquè indiqui un tractament antibiòtic adequat. Si no estam vacunats, hauria administrar-se la vacuna antitetànica, o bé administrar una dosi de record. ◇

BIBLIOGRAFIA

- <http://www.caib.es/sacmicrofront/contenido.do?mkey=M08082109010018816268&lang=ES&cont=11487>
- S. Nogué, P. Sanz-Gallén, M. Garrido y J.M. Gili* Área de Vigilancia Intensiva y Unidad de Toxicología Clínica. Hospital Clínic. Barcelona.
- Buforn Galiana, Jiménez Aranda, Tibos Frank, Leiva Fernández, Hospital Clínico Universitario "Virgen de la Victoria". MALAGA
- <http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/spanish/ency/article/002845.htm>
- <http://www.dermatologia.cat/es/consellsaccidentsplatja.html>